

05

A

2293

Ex Philosophiâ Practicâ
de

Humanarum actionum

principiis,

Duce Deo & Preside

M. MICHAELE WENDELERO,

Facult. Philosop. Adjuncto,

publicè disputabit

SIGISMUNDUS Kislung

Nordlingâ-Rhætus

ad diem 21. Augusti horis antemerid.

In Auditorio minori.

WITTEBERGÆ,

Typis JOHANNIS RÖHNERI, Acad. Typogr.

ANNO M. DC. XXXIX.

05 A 293

WITTEB...
The...
...

Continuatio.

Postquam in primâ nostrâ Exercitatione de virtute in genere differuimus: ordo postulat, ut Principia humanarum actionum evolvamus. Nam & ita recepimus antè, & ipsa rei natura sic ut faciamus, jubet. Sint itaq; cum Deo Præcepta.

1. Actionum humanarum principia sunt quinque Spontaneum, Electio, Consultatio, Voluntas & Liberum arbitrium.

2. Spontaneum est, cujus principium est in ipso agente & sciente singulas actionis circumstantias.

3. Electio est præmeditata appetitio eorum, quæ in nostrâ sunt potestate, & per nos fieri possunt.

4. Consultatio est diligens inquisitio mediolorum, per quæ in agendo ad finem propositum pervenire possumus.

5. Voluntas est boni cum ratione appetitio.

6. Liberum arbitrium est facultas hominis, quâ arbitratû nostro in finem tendimus, ut aliquid agere vel non agere queamus.

Explicationes.

1. §. Scimus ex præcedentibus, causam propinquam virtutis esse actionem humanam, mediocritatis vinculo constrictam crebroque iteratam. Hanc ut comparemus præter naturalem propensionem & doctrinam requiritur & adluefactio, hoc est, actionum virtuosarum exercitium sæpe iteratum. Quod ipsum Philosophus proximum virtutis indigitat principium.

2. §. Hæc actio ut virtuosa dici mereatur, certa requiruntur principia, quæ admodum necessaria cognita sunt in Ethicis. Nam 1. ex his pendet omnium actionum æstimatio, earumque laus & vituperium indè procedit. 2. Suppeditant totius Ethicæ fundamenta; ostendunt enim & virtutes & vitia esse spontanea, & utrumque in nostrâ potestate situm, ut boni vel mali efficiamur.

3. §. Primum itaq; quod attinet, ad actionem spontaneam re-

quiritur, ut principium non sit extra agentem, sed in ipso, scilicet ratione dominij; sive enim inhæreat primario agenti, sive non, parum interest, modo consistat in potestate utentis. Hinc instar Corollarij sequitur, à virtuosis actionibus excludi: 1. quæ jussu alterius exequimur. 2. actiones violentas. Actio enim virtuosa non debet quâcunque ratione latere agentem, ne quidem secundum unam aliquam primariam circumstantiam. Quamcunque ergo actionem, in se laudabilem, quis inscius perpetrat, virtuosa censi nequit.

4. §. Spontaneo opponitur Invitum, quod quispiam vel vi coactus, vel per ignorantiam admittit. Hoc ipsum est geminum: naturæ alterum, alterumq; cognitioni contrarium, quia spontaneum sequitur vel naturam rerum, vel cognitionem. Hinc spontaneo priori invitum violentum, posteriori invitum per ignorantiam adversatur. Violentum dicitur, cujus principium est extra agentem, ita ut is, qui agit vel patitur, planè nihil ad actionem conferat. Tria ad ejusmodi requiruntur actionem: ut principium, quod movet vel ad agendum, vel patiendum, sit extrinsecum, validum & sufficiens ad motum violentum perficiendum, & denique, ut agens vel patiens nihil adjumenti ad illam conferat actionem.

5. §. Porro violentum est vel simpliciter tale, vel secundum quid. Illud declaravimus; hoc autem est, quando quis metu majoris mali evitandi, vel spe majoris boni consequendi, vel aliâ necessitate urgente, movetur ad aliquid suscipiendum vel agendum, quod aliàs nunquam faceret. Ita mercator ad evitandum periculum merces suas projicit in mare, & viator latronibus pro vitâ redimendâ certam pecuniæ summam solvit.

6. §. Oritur hinc tertia actionum humanarum classis, quas mixtas appellant; quia partim voluntariæ sunt, partimque invitæ. Hæ considerantur vel sine circumstantiis, vel respectu circumstantiarum. Priori modo magis invitæ videntur, quàm voluntariæ; has enim nemo suâ sponte susciperet, hujus si voluntas esset libera. Sic sanæ mentis homo res suas absque gravi casu non abjicit, neque semetipsum voluntario aliquo malo afficit. Posteriori modo consideratæ magis sunt voluntariæ, quàm invitæ; 1. harum enim principium est in agente. Sic mercator ipse manus admovet mercibus

cibus in mare projiciendis, utque alij idem faciant, autor est. 2. ob
has nonnunquam jure laudamur, nonnunquam rectè reprehendi-
mur. 3. Harum circumstantiæ in nostrâ sunt potestate atque ele-
ctione. Nam datur agendi optio, alterutrum liberè eligendi vel
negligendi, faciendi vel respuendi. Sic mercator, exortâ tempe-
state, merces suas vel retinere potest, si de vitâ magis periclitari
velit, nec abjicere, si minùs velit periclitari.

7. §. Non obstat, quòd hæc electio aliquid mali involvat.
Quamvis nemo volens malum eligat, adeoq; electio & voluntas
per se sint tantùm rerum bonarum: per accidens tamen etiam ad
malum referuntur, quatenus ex duobus malis minus eligunt. Hoc
ipsum rationem boni induere dicunt, quamvis sit malum. Ita
nec obstat pœnitentia, quæ factum hoc sequitur. Utut hæc ipsa
videatur ostendere, factum fuisse invitum, nihilominus tamen
spontaneum est; quia hæc pœnitentia naturam facti non immu-
tat, quòd hoc ex eo tempore æstimetur, in quo perpetratur; non
ex eo, quod consequitur factum.

8. §. Harum mixtarum actionum quatuor numerantur gene-
ra: 1. est earum, quæ laudem merentur: scilicet ubi indecorum
quidpiam ob magnum aliquod bonum consequendum, vel majus
aliquod malum avertendum absq; scelere committitur. Hujus
loci est factum Solonis insaniam simulantis, quò felicius & absque
periculo legem de bello contra Megareses non renovando ab-
rogaret.

9. §. Secundum genus est illarum, quæ reprehensionem me-
rentur, quòd, sepositâ honestate, exigui alicujus commodi gratiâ
turpe quidpiam committatur. Sic Esavus jus primogenituræ ob
vile pulmentum fratri suo vendebat. Huc referimus omnes
avaros, sordidos, scurras, adulatores, aliosque leves homines, qui
vel voluptatis, vel favoris, vel pecuniæ, parvique lucelli causâ mi-
nùs honesta & turpia quæque faciunt aut perferunt.

10. §. Tertium genus est earum, quæ veniam merentur: quan-
do videlicet cruciatuum aliarumve gravissimarum causarum im-
pulsû aliquid contra decorum committitur: ut si servus tormen-
torum gravitate adactus domini consilia revelet.

A 3

II. §. Quar-

11. §. Quartum denique genus dicitur esse earum, quæ neque excusationem, neque veniam merentur: quando vel in aliorum gratiam, vel ad evitandam pœnam; vel ad injuriam vindicandum aliquid agitur, quod cum scelere & pietate conjunctum est; ut si quis ob acceptum honorarium injustos in judicio absolvit atque innocentes damnat: aut spe honoris principem hostibus prodit, aut metû carceris, amissionis bonorum, exilij & mortis fidem abnegat, aliudve flagitium committit.

13. §. Invitum per ignorantiam dicitur, cujus principium est ignorantia singularum circumstantiarum, & eum, qui fecit, post pœnitet. Ignorare & nescire differunt; illa enim ignoramus, quæ scire possumus, vel debemus: nescimus ea, quæ planè scire non possumus.

14. §. Hæc ignorantia est varia. Nam 1. alia est *pura*, aliaque *affectata*. Illa habet subsequentem dolorem, hæc non. 2. Alia est *juris*, quæ & universalis dicitur, quando quis honestatem, finem atque utilitatem cujusvis actionis, jura civitatis aut officij deman- dati partes ignorat; aliaque *facti*, quam etiam Particularem vo- cant, quando ignoramus singulares quasdam circumstantias, in quibus totius actionis vis præcipuè consistit, quasque agens ante actionem prævidere aut præcavere non potuit.

16. §. Harum circumstantiarum numerantur octo: 1. est *rei*, quæ agitur. Sic inter loquendum verba quædam per impru- dentiam excidunt, quæ proferre nunquam cogitavit. 2. *Persona* il- lius, cum quâ nobis est negocium. Ita Isaacum inscium benedi- ctionem primogenituræ contulisse in Jacobum, qui tamen non erat primogenitus, ex sacris literis Theologi docent. 3. *Objecti*, cir- ca quod versamur: ut quando Cephalus maritus, emisso jaculo, conjugem Procrin inscius interfecit. Ovid. Metam. lib. 7. fab. 14. 4. *Loci*, ut si quis in sylvâ prohibita glandes colligeret, ignorans, id esse interdictum. 5. *Temporis*: ut si quis actui alicui non interesset, quod ignoraret, eâ ipsâ horâ hunc celebrari actum. 6. *Instrumenti*, quo in agendo utimur. Ita aliquis alteri oculum effodit hastâ, quam præcipiatam ignorabat. 7. *Cause finalis*, ad quam quævis actio dirigitur. Sic ægrotantipharmacum ad sanitatem restituendam offert medicus, qui ignorat, ægrotum ob amissas corporis vires
istud

202

Istud non posse sustinere. §. *Modi agendi.* Sic aliquis alterum fuste aut gladio leviter saltem attingere cogitat, quem tamen per ignorantiam graviter quandoque percutit aut vulnerat.

16. §. Hæ circumstantiæ (*que omnes simul & semel ignorari non possunt, nisi agens planè fuerit fatuus, sive etiam furiosus*) dispescuntur in principales & minus principales. Principales dicuntur, quæ rem & actionem plurimum juvare, vel impedire, vel variare, adeoque culpam quandoque excusare possunt, ut res ipsa & finis. Minus principales sunt reliquæ omnes.

17. §. Hæc præter nota, quòd aliud sit, *ignorantem agere*, aliudque *per ignorantiam agere*. Ignorans agere is dicitur, qui honesta & turpia quidem novit optimè; eo ipso tamen, quo agit hoc, ignorat & non attendit, quid agat. Illa ipsa tamen ignorantia non est causa malæ actionis. Sic ebrius ignorat quidem se peccare; ignorantia tamen non est causa peccati, sed ebrietas, per quam sibi hanc acquisivit ignorantiam. Per ignorantiam agere is dicitur, cui simpliciter ipsa ignorantia fuit causa actionis, ita quidem, ut nisi accessisset ignorantia, actio illa patrata non fuisset.

18. §. Quibus ignorantia divisionibus præmissis, sequentia Corollaria indè possunt extrui:

I. *Ignorantiam universalem seu juris non reddere factum invitum, neque mereri veniam.* Nam causa delicti est voluntas agentis, qui noluit inquirere ea, quæ ante susceptam actionem maxime scire & debuisset & potuisset.

II. *Ignorantiam particularem sine pœnitentiâ factum invitum non reddere.* Nam, quamvis agens ignorans egerit, cum tamen eum facti non pœniteat, hinc colligitur, voluntatem faciendi non defuisse, sed tantum ignorantia occultari.

III. *Ignorantiam facti, quam pœnitentia comitatur, factum reddere invitum, veniamque mereri.* Causa enim istius delicti non est in voluntate agentis, sed in circumstantiâ aliquâ rei, quam agens ignoravit: aliàs enim ita non egisset.

IV. *Ea, quæ quis ignorans facit, non esse dicenda invita, neque etiam ullam promereri veniam.* Nam talis ignorantia semper adjunctam habet *αγαρῆσιον*, cum agens propriâ culpâ eam ignorantiam sibi conciliaverit.

19. §. Al

19. §. Alterum actionis humanae principium ponitur Electio, quae virtuti ita cognata est, ut in ejus definitione ponatur: imò ex eâ mores hominum magis cognoscantur, quàm ex ipsis actionibus, quae possunt esse simulatae ac fictae. Dicitur appetitio praemeditata, ne sine consilio ad actionem festinemus. Additur eorum, quae à nobis fieri possunt, ut excludantur impossibilia, quae in nostrâ potestate minimè consistunt; impossibilia enim possumus quidem velle, non tamen eligere.

20. §. Hinc hoc sequitur Corollarium: Electionem non esse idem, quod spontaneum, neque cupiditatem, neque iram, neque voluntatem, neque denique opinionem. Non primum, quia pueri etiam & bestiae sponte agere dicuntur, non autem ex electione. Nam hæc ex objectis pluribus inter se collatis liberè unum appetit. Ita ob eandem causam neque secundum neque tertium. Non quartum, quia voluntas potest esse impossibile, quae in electionem non cadunt. Non denique opinionem; hæc enim potest concipi de omnibus rebus, sive reverà sint, sive non sint, nec esse possint.

21. §. Tertium principium dicitur deliberatio, quae electionem præcedit, & sine qua nihil eligere debemus. Differt ab electione 1. *Subjecto*. Consultatio enim est in intellectu: electio verò adjunctam insuper habet voluntatem. 2. *Tempore*. Consultatio enim præcedit, electio sequitur. 3. *objecto*. Consultatio versatur circa res adhuc incertas: electio circa res plerunque certiores, scilicet per præcedentem deliberationem determinatur.

22. §. Objectum consultationis sunt res, quae sub consultationem cadunt, hoc est, negocia humana in vitâ agenda, in nostrâ potestate sita, non nihil incerta, & quidem ea tantum, quae non sunt fines, sed media, & ad nos propriè pertinent, in quibus consequendis & efficiendis seu fugiendis & mutandis nos ipsi aliquid præstare possumus, vel posse videmur. Hinc sequitur, excludi aeterna & naturalia, aliena, fortuita, præterita, & quae per nos non possunt effici, aut quae per se sunt certa & manifesta.

23. §. Modus consultandi consistit in *initio, medio & fine*. Circa initium duo sunt consideranda: 1. ut in rebus arduis adsciscamus consiliorum socios, quos oportet esse *bonos, prudentes & nobis amicos*. 2. ut certum nobis finem proponamus, ad quem, velut ad scopum,

scopum, totam dirigamus deliberationem, ne consultatio sit frustanea.

24. §. In consultatione ipsâ, quæ est de mediis ad finem ducen-
tibus, perpendimus, quænam sint illa media, & quomodo his sit
utendum. Quoad prius, tria notabis, *mediorum numerum, quali-
tatem & delectum*. Pauciora pluribus sunt præferenda; in his
enim facilius decipi possumus. Circa qualitatem quærimus, num
sint licita, vel illicita, honesta vel turpia, facilia vel difficilia, possi-
bilia vel impossibilia. Hanc considerationem excipit delectus
mediorum. Et hîc pauciora pluribus, licita illicitis, honesta
inhonestis, facilia difficilioribus, possibilia impossibilibus sunt
præponenda.

25. §. Circa mediorum usum annota hæc: 1. media eousque
investiganda esse, donec ad ultimum aliquod perventum fuerit,
sine quo cætera stare nequeunt. Ab hoc fit actionis initium. Nam
quod in deliberando est ultimum, id in operando est primum.
2. Perpendendum esse, utrum negotium propositum per nos solos
effici possit, nec ne. 3. Prospiciendum esse de commodis instru-
mentis, quibus ad actionem expediendum opus sit, & quomodo
hæc tractanda. Hæc autem sunt vel animata, vel inanimata, de
quibus in Oeconomicis agunt.

26. §. Post consultationem ulterius circumspice, num nego-
tium per te & auxilia tua fieri possit, an minùs. Si humeris est im-
par, abstine, ne dedecus reportes. Si per te tuosque poterit expe-
di, maturè suscipe & de oportuna executionis occasione cogita.
Cautionem tamen adhibe, ne quid præcipitanter agas, quòd me-
lior sit consultationis tarditas celeritate temerariâ.

27. §. Quartum actionum humanarum principium dicitur
voluntas. Quæ vox notat vel actum primum, hoc est ipsam fa-
cultatem, vel actum secundum, seu facultatis operationem. Hîc
posterior acceptio locum invenit. Nam in Ethicis de voluntate
non sumus solliciti, nisi quatenus operatio ipsius ad virtutum actio-
nem conducit.

29. §. Objectum voluntatis est omne bonum, sive sit verum,
sive apparens. Nam sæpe quidam malum aliquod volunt, non
quatenus malum est, sed sub ratione boni; contra bonum averfan-
tur,

B

tur,

tur; sed sub specie mali. Hoc autem fit per accidens, quatenus à falsâ specie, quæ in bono aut malo apparet, seducuntur decipiunturque; quia unusquisq; de bono & malo iudicat ex proprio suo habitu. Viro bono secundum rectam rationem iudicanti id videtur esse bonum vel malum, quod reverà tale est; sed illi, cuius iudicium voluptas corrumpit, illud videtur bonum vel malum, quod reverà tale non est.

29. §. Quintum humanæ actionis principium est liberum arbitrium, quod consideratur hîc non Theologicè, sed Philosophicè, notatque internum liberumque agendi in homine principium. Hæc libertas agendi formaliter non est actus ab animâ transiens, sed res quæpiam in eâ permanens, & quidem potentia, in solâ hominis voluntate hærens.

30. §. Libera est voluntas 1. quoad objectum speciale; quia duo contraria, hoc est vitium & virtus ipsi proponuntur; ad quorum neutrum est determinata. 2. quoad actus ipsos; voluntati enim virtutem sequi, vel non sequi, vitium sectari, vel averfari licitum est, & ad neutrum cogitur.

31. Hinc emanat sequens Corollarium: *Voluntatem & voluntatis libertatem inter se realiter non differre.* Nam voluntas formaliter nihil est aliud, quàm potentia in agendo libera. Interim operâ mentis nostræ voluntas concipi potest, veluti compositum, quoddam, suo constans materiali suoque formali. Illud est potentia, hoc potentiæ libertas. Utrumque conjunctum est libera potentia, quæ, sui actus domina, illum liberè producere & non producere potest.

QUÆSTIONES.

Quæstio Prima.

An ea, quæ ex ira, cupiditate, aut aliquo alio vehementiori affectû fiant, rectè dicantur invita?

1. Negamus ob absurda, quæ indè sequuntur. Sequeretur enim primò, omnia, quæ à pueris & brutis fiunt, esse invita; bruta enim & pueri solis ducuntur perturbationibus, neque ex ratione agere possunt,

possunt, cum eâ vel omninò careant, ut bruta animalia, vel ejus usum non habeant, ut pueri. 2. non solùm turpes, sed & multas honestas actiones, ex bono affectû profectas, esse invitas nominandas. 3. Omnia, quæ ex irâ aliisve animi perturbationibus fiunt, esse molesta, cum tamen, experientiâ teste, videantur jucunda, & in ipsâ irâ quædam jucunditas ob vindictæ cupiditatem reperiatur. 4. Iram, cupiditatem, reliquosq; affectus suum principium non in homine, sed extraneum habere: cum tamen invita propterea dicantur ea, quorum principium est extra agentem. Igitur si actiones ex affectibus ortæ dicantur invitæ, utique principium earum non erit quærendum in homine, sed potius extra hominem. Quæ omnia cum sint falsa, falsum est, quòd actiones ex irâ, cupiditate &c. profectæ dici debeant invitæ.

Questio Secunda.

An ista actio sit bona, cujus finis est bonus?

1. §. Pontificij multos ritus cultusque veteres immutarunt ac novos instituerunt, prætendentes, quòd omnia ex bonâ intentione fiant, adeoque mala esse nequeant. Verùm ex nudâ agentis intentione de qualitate & conditione actionis judicandum non est. Ita non fas est alicui, proximum vulnerare, ut ei benefaciat: latrocinium exercere, ut suppetiæ contra hostem mittantur: aliis sua bona eripere sive clam, sive violenter, ut eleemosynæ dentur. Hæc & similia scelera prætextû bonæ intentionis exculari minimè possunt.

2. §. Nam sic inferimus: *Quodcunque per se malum vitiosum atque inhonestum est, illud per bonam intentionem agentis tanquam extrinsecum quid bonum, reddi nequit: Ejusmodi actiones, quarum exempla supra protulimus, sunt tales.* E. Minor patet; quia actio nequit esse bona, quæ tantum abest, ut convenientiam cum lege agnoscat, ut potius pravitatem à lege deflectentem sectetur.

3. §. Hinc quidam non sinistrè docent, quòd ad cujusvis actionis bonitatem objectum honestum, media licita & finis boni intentio requirantur. Horum unum ubi deest, actio virtuosa dici nequit. Hinc concludimus, solam intentionem, utut fuerit bona, bonam actionem reddere non posse.

B 2

4. §. Ita

4. §. Ita quærent, num actio absolutè & per se mala existens, pro ratione circumstantiarum nullo modo neque bona fieri, neque censei queat bona. Hoc qui affirmant, afferunt *projectionem mercium in mare & sectionem alicujus membri. Minus malum, ajunt, cum majori comparatum obtinet rationem boni.* Huic ut satisfaciamus, notabimus distinctionem inter malum Physicum & Ethicum: seu, inter malum noxium seu molestum & turpe seu inhonestum. Affirmativa vera est de posteriori hoc mali genere, non de priori.

5. §. Quidam dicunt, hanc quæstionem esse intelligendam de absolutè malis, non de his, quæ in comparatione sunt posita; hæc enim variis modis pro ratione variarum circumstantiarum considerantur ac dijudicantur. Hinc secundum hos non simpliciter pugnant, *absolutè malum in suo genere & alicui bonum.* Quæ absolutè sunt (scilicet Physica seu in genere noxiorum) semper sunt mala in suo definito gradu & nunquam eligenda; comparatè tamen cum aliis minus mala, & sic bona adeoque eligibilia dici possunt.

6. §. Nonnulli huic objiciunt sententiæ sequens: *Quod non est bonum, neque melius dici poterit: Projicere merces in mare, non est bonum. E. neque melius dici poterit, neq; etiam respectivè.* Ad hoc stabiliendum allegant Canones Topicos: *à comparativo ad positivum affirmativè valet consequentia, & à positivo ad comparativum negativè tantum.* Vide responsionem in Titulis Reg. Phil. Danielis Sthalij p. 351. & 352. quæ huc tendit, quòd comparativus hic improprie sumatur.

Questio Tertia.

An electio sit finis vel mediorum?

Aristoteles lib. 3. Ethic. Nic. cap. 2. electionem à voluntate separat; quia voluntas respicit actionis finem: electio verò est mediorum ad finem illum ducentium. Hinc sequitur, electionem proprie non esse finis, sed mediorum. Hoc ita probamus: Quarum rerum est deliberatio, earum etiam electio; hæc enim cum illa individuo cohæret nexû. Atqui non finis, sed mediorum est

205
est deliberatio. Ita dux non multum deliberat de victoria, sed de modo istam consequendi.

Questio Quarta.

Num electio etiam brutis & pueris
competat?

1. §. Utrumque negamus. Non de brutis dicitur:
(1.) Quia in brutis non datur potentia ad oppositorum utrumque
determinata; natura enim illorum, scilicet determinationis hujus
causa. uno eodemque modo semper agit. Ubi autem electio, ibi
datur potentia ad oppositorum utrumque indeterminata; quia is-
demum eligere dicitur, qui cum utrumque facere queat, hoc so-
lum facit, illud non. Quam libertatem potentia rationalis sibi
vendicat sola. (2.) quia destituuntur ratione, qua sola homo a
brutis distinguitur.

2. §. In contrarium quam plurima obijciuntur: sc. admiran-
da plane animalium opera, imò nonnunquam operibus humanis
multis modis superiora. Ita nota est prudentia apium, formi-
carum, canum &c.

3. §. De pueris affirmatur, si electio late sumitur pro quovis
appetitù, quo sensuum beneficio una res alteri anteponitur; præ-
ferunt enim lusum lusui, salubre noxio &c. Negatur, si strictè ac-
cipitur pro electione, quæ rationis judicio dirigitur; quia non du-
cuntur ratione. Hinc sequitur, *mores magis ex electione, quam
actione judicandos esse, naturamque neque electione neque consultao-
tione uti, adeoque brutorum opera non esse virtutes, sed virtutum
semulacra.*

Questio Quinta.

An voluntas possit appetere impossi-
bilia?

Omnino agenti hinc favemus. Multa enim optamus, quæ
nobis bona & commoda judicamus, quæ assequi tamen nequi-
mus; quia voluntas versatur circa ea, quæ nobis videntur esse bo-
na. Ita optamus omnes pacem secundum istud Vergilianum:
Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes: vel etiam: o mibi præ-

B 3

teritos

ritos referat si Juppiter annos! Alij fortunati loculos, alij Gygis annulum, alij alia exoptant albæque gallinæ filij audire cupiunt. Dn. D. Jacobus Martini, celeberrimus Professor & venerandus hujus Academiae Senior, nuper in quadam disputatione ex Aristotele distinguebat inter βούλησιν & βούλευσιν; illam dicebat esse impossibilem, hanc verò rerum in nostra potestate existentium. Utramque addebat esse voluntatis, productis in medium præcedentis membri exemplis.

Questio Sexta.

An voluntas possit cogi.

1. §. Geminam hîc nota distinctionem: 1. Coactionem dupliciter sumi vel pro impeditione ejus, ad quod res aliàs secundum naturam proclivis est: ut si lapidi descendenti columna supponatur, ne deorsum feratur: vel pro impulsione ad actum naturali inclinationi contrarium: ut si lapis sursum projiciatur, cogitur contra naturam suam ascendere. 2. Voluntatis actus esse vel *elicitos* vel *imperatos*. Illi immediatè, ut velle, eligere &c. hi mediatè, ut inferiorum potentiarum actus, à voluntate proficiscuntur.

2. §. Vox coactionis priori modo accepta voluntati competit respectû cujuslibet actûs; partim quia multa (ut profundus somnus, apoplexia &c.) cognitionem nostram impedire queunt: impeditâ verò cognitione, etiam voluntas impeditur; hæc enim in objectum cognitum fertur: partim quia omnis virtus à potentiori impediri potest. Ergò quia voluntas se superiorem agnoscit, sc. divinam voluntatem, mirum non est, ipsam sæpe impediri, quò minus voti compos evadat. Si verò Coactionis vocabulum posteriori sumatur modo, dicimus, voluntatem non posse cogi, quoad actum à se proximè elicitem; actus enim, qui est secundum potentia inclinationem, non potest esse violentus. Eligere verò est secundum inclinationem voluntatis: imò est ipsa inclinatio voluntatis: posse verò cogi quoad imperatum; voluntas enim imperat actus aliarum virium. Constat autem hominem posse cogi ad actionem voluntatis imperio repugnanter. Ita, qui vult non videre ac propterea claudit oculos, compellitur videre & cupiens dormire, compellitur surgere.

Questio

Questio Septima.

Unde voluntas ad volendum excitetur, moveatur & determinetur?

1. §. Antè, quàm quid certi hìc statuamus, quædam huic quæstioni multum lucis afferentia sunt prælibanda. Ergò (1.) tenendum, aliud esse movere, allicere & inflammare voluntatem, aliudque eidem imperare, & ad hoc vel illud heriliter determinare. 2. Voluntatem considerari posse, quatenus simplex est, & quatenus composita est: illic est *ωγαίρεσις*, hìc verò *ωγαίρεσις*. Quæ *ωγαίρεσις* vel cum habitû conjuncta est, ut in virtutibus & vitiis, vel sine habitû. Illic diurna est, hìc minus constans. 3. Volitiones objectum habere vel intrinsecum, vel extrinsecum, & vel ad finem vel ad media. Utrumq; volitionis genus vel cum electione, vel sine electione expeditur. 4. quando de motione & determinatione voluntatis agitur, quæri vel de actuum exercitio, vel de eorundem specificatione.

2. §. His præmissis *nullum planè dominium ulli facultati vel objecto in voluntatem concedimus*; velle enim voluntati tam necessarium est proprium, quàm intellectui intelligere. Voluntas autem velle non dicitur, nisi spontaneo quodam motû sese inclinet ad ea, quæ appetit. Voluntas ergò, quatenus vult, non invita vel coacta vult, sed volens. Quis enim non volens velle & expetere aliquid dicitur? Nam in eo, quod vult voluntas, non potest non esse voluntas: idque adeò quidem, ut etiam nolitio ipsa sit voluntas quædam, quatenus is, qui renuit aliquid, voluntate quædam renuit.

3. §. Quamvis autem prorsus negemus, omne imperium in voluntatem, attamen ab aliis etiam excitari, moveri, in actum deduci & ad hoc vel illud flecti posse, Philosophi communiter statuunt. Causæ, quibus voluntas moveri dicitur, aliæ sunt principales aliæque adjuvantes. Principalis est intellectus practicus, qui movet voluntatem vel mediatè, vel immediatè. Mediatè movet per objectum à se cognitum, voluntati verò sub ratione boni vel mali propositum, quòd illam ad se vel recipiendum vel negligendum allicit. Immediatè movet intellectus, quando propositum

tum

tum objectum voluntati vel persuadet vel dissuadet, prout ratione sive rectâ, sive corruptâ de illo iudicat.

4. §. *Illud semper necessarium* videtur in omni resolutione, adeo ut eo absente potentia in actum deduci nequeat: hoc in omni processu non observatur, sive actuum exercitium, sive eorundem specificationem spectemus. Nam in actuum exercitio voluntas quandoque semetipsam movet & ad agendum applicat; quia est liberæ potestatis, ut seipsam movere & ad agendum applicare queat. In actuum specificatione voluntas non semper eodem modo ab intellectu movetur; quandoquidem res, quæ sub deliberationem cadunt, non semper ἀνεπιτηδόνως, sed sæpe ἀνεπιτηδόνως, expetuntur, præsertim cum in eas voluntas naturâ suâ feratur. Hoc ipsum contingit in volitionibus tam iis, quæ objectum habent intrinsecum, quàm iis, quæ objectum agnoscunt extrinsecum.

5. §. Causæ adjuvantes docendi gratia distingui posse videntur in externas atque internas. Ad externas referimus admonitionem & suasionem, quâ ad agendum benè agens excitatur, tum educationem atque assuefactionem, sive vulgarem, sive peculiarem; utraque enim fieri videtur altera natura. Internis adnumeramus 1. naturalem inclinationem vel totius hominis, vel animi seu cordis. 2. πάθος generale seu omnium facultatum animæ voluptatem & dolorem, & speciale seu perturbationem cordis & appetitum concupiscibilem. 3. Dispositionem practicam animæ ratiocinantis. Hæc vel firma est, ut habitus, vel infirma, ut specialiter dicta dispositio.

6. §. Hæ sunt causæ moventes atque excitantes voluntatem tum ad operandum, tum ad hoc, vel illud agendum. Intellige tamen motionem non præceptoriam, sed suasoriam, indicativam, non imperativam, quæ potestatem liberam non evertit. Libera enim est voluntas nostra, non tamen bruta, nec cæco quodam fertur impetu, sed suâ movetur ratione. Igitur quamvis intellectus moveat, quid agendum sit, & voluntas moventi obsequatur, non tamen sequitur coactè, sed liberrimè; quia suasio intellectus non cogit, sed amicè invitat.

7. §. Hinc

207

7. §. Hinc patet, quid sit respondendum ad sequentes diver-
forum opiniones. I. est eorum, qui determinationis hujus mu-
nus affectibus adscribunt. Cum his videtur Scaliger Exerc. 307.
f. 3. II. eorum, qui voluntatem ab ultimo rationis iudicio determi-
nari existimant. Hanc sententiam cum Thomistis amplectitur
Bellarminus. III. illorum, qui statuunt, voluntatem tum seipsam
ad volendum aliquid, tum intellectum ad intelligendum movere.
Huic assertioni subscribere videtur Scaliger Exerc. 307. f. 25.

8. §. Primam quod attinet, non possumus talem movendi
vim, quæ cum imperio quodam conjuncta est, solis adscribere
affectibus; quia foret iniquum superiorem potentiam inferiori
esse subjectam. Interim movet appetitus voluntatem non dire-
ctè, sed indirectè: scil. ex parte objecti atque intellectus interven-
tû, qui objectum vel acceptandum, vel negligendum pro-
ponit.

9. §. Quoad alteram opinionem, voluntas in suis actionibus
liberis non necessariò determinatur à practico intellectu iudicio,
sive quoad exercitium, sive quoad speciem actûs; posito enim
practico iudicio intellectus, adhuc manet libera quoad exerci-
tium actûs. Nam, quamvis recta ratio iudicet, hoc aut illud
esse eligendum, potest tamen voluntas suspendere actionem &
non eligere, quod intellectus iudicat in praxi esse eligendum.
Imò quoad speciem actus potest contrarium eligere; hoc enim
est discrimen inter potentias naturales & liberales, quòd istæ,
positis omnibus requisitis, necessariò determinentur ad agen-
dum ita, ut non possint non agere: liberæ autem non determi-
nentur, sed possint agere & non agere. Voluntas est potentia
libera. E. De aliis absurdis hîc non dicam.

10. §. Tertia opinio suo modo admittitur. Nam ad ob-
jecti alicujus appetitionem sufficit, si apprehendat illud sub ra-
tione boni. Hoc locum invenit *in repentinis voluntatis motibus*,
qui sine præviâ deliberatione fiunt, quòd ad hos simplex ali-
cujus boni apprehensio sufficiat. Idem contingit in actibus de-
liberatis: ut quando occurrunt duo bona, ex quibus alterutrum

est

est eligendum, intellectusque speculativus judicat, alterum esse turpe, alterumque honestum, hincque practicè judicat, honestum turpi esse præferendum: tunc voluntas, positâ libertate, eligere potest bonum turpe, relicto honesto, utut intellectus judicet, honestam turpi esse præferendum. Hinc illud Medæ apud Ovidium: *video meliora proboque, deteriora sequor.*

Questio Octava.

An liberum arbitrium sit actus?

Bellarminus octo diversas Scholasticorum sententias enumerat, primamque dicit esse eorum, qui putant id consistere propriè in actû. Nos ab hâc sententiâ abducit, quòd actus ab animâ transiens non insit â naturâ, sed â nobis producat. Liberum autem arbitrium esse homini naturale, superiora testantur.

Errata.

§. 6. lin. ult. pro nec lege vel §. 11. lin. 4. impietate. q. 4. §. 10. lin. 3. indeterminata. q. 7. §. 4. volitione.

Ad

Ad Humanissimum Dn. Re-
spondentem de actionum humanarum
principiis disputantem.

Qui vehitur navi, Ventorum computat ortus:
Nec se intra navim credit eundo vehi.

Cynthia cur pleno moveat rogo lumine remos?

Æstusq; alterni qua sit origo, rogat.

Æquum igitur magis est, Virtutum noscere causas,

Quantum à Naturâ distet & Arte Deus?

Quis cœat primos in mente & sensibus actus,

Quàm vitio radix subdita prima fiet?

Hæc tersâ & cultâ, spes est decerpere florem:

Hic cole, Kisslingi, quod Tibi reddat apex.

Joh. Hulsemannus D.

Præstanti & pio Juveni, meo per integrum
annum indefessi laboris Collegæ.

Si quis laudandus, bene quòd sudavit & alsit,
Debentur laudis præmia magna tibi.

Nordlingam linquens petis hæc Academica tecta,

Pes malus hoc quamvis est remoratus iter.

Non

Non recitabo malum, quod tecta paterna creârunt,
Quod quondam memori conqueris ore mihi.
Hic mala quot tuleris, soli mihi nota fuerunt,
Hæc dum magna fames *mœnia nota* premit.
Te tamen hæc movère parùm, sint maxima quamvis,
Quò minùs has Musas continuare velis.
Anni totius tu nullam deseris horam,
Quâ docui Sophiæ dogmata quæque domi.
Intrasti primus tectum: postremus abibas,
Ut, quæ restabant, quærere cuncta queas.
Hæc ita dum cumulas, doctrinæ crescit acervus,
Auctus & à Jovâ cœlitus iste fuit.
Nunc edis specimen, tenui me iudice, primum,
Hoc cùm me nuper te docuisse scias.
Omine vade bono, & cathedram pede scandito fausto;
Hostes te dicam vincere posse tuos.
Non ego Turpiliùm cathedræ de sede reducam,
Sed dignum, cuius cingat Apollo comas,

Præses.

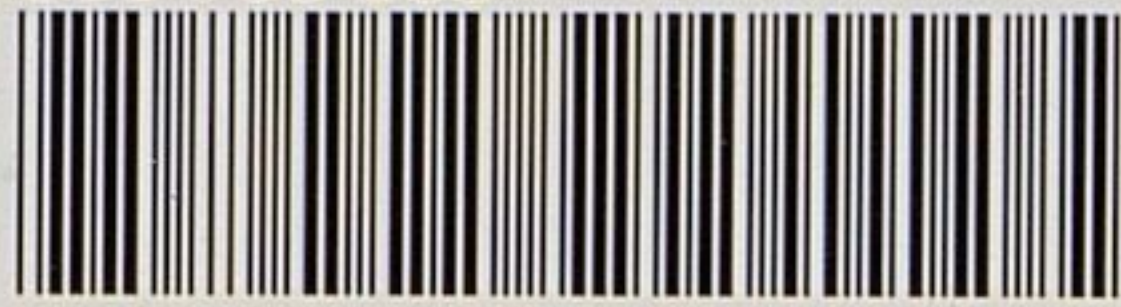
FINIS.

05 A 2293

ULB Halle

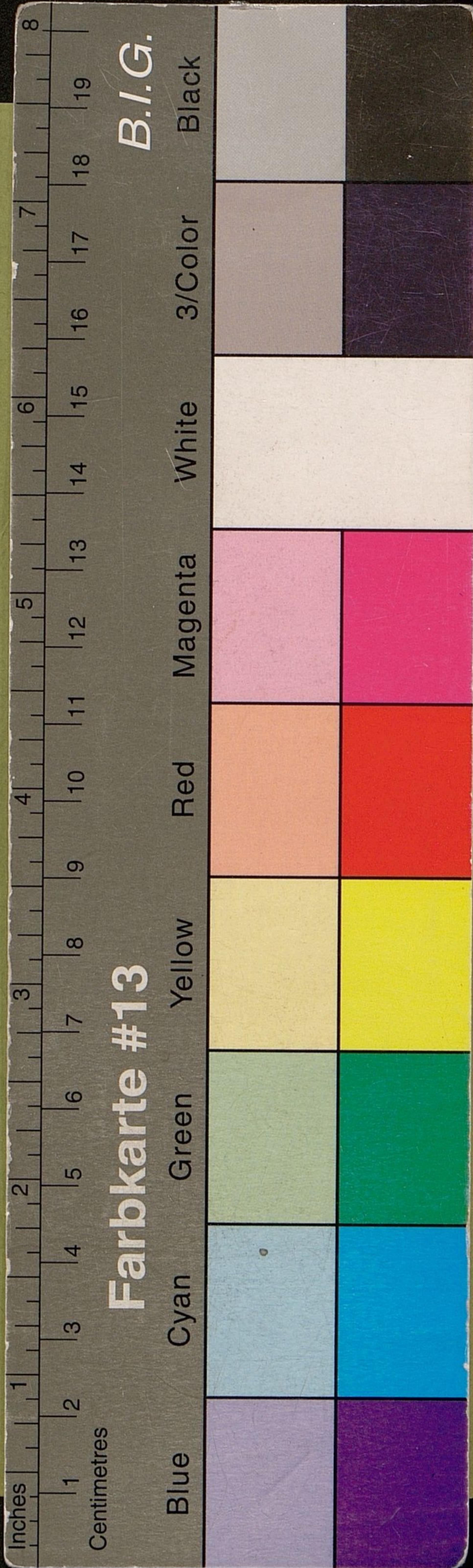
3

003 783 553

V317 20.

199.

Ex Philosophiâ Practicâ
de
Humanarum actionum
principiis,
Duce Deo & Preside
M. MICHAELE WENDELERO,
Facult. Philosph. Adjuncto,
publicè disputabit
SIGISMUNDUS Kistling
Nordlingâ-Rhætus
ad diem 21. Augusti horis antemerid.
In Auditorio minori.

WITTEBERGÆ,
Typis JOHANNIS RÖHNERI, Acad. Typogr.
ANNO M. DC. XXXIX.